

KONFERENSIYALAR.COM

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**XVIII RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA
VA YECHIMLAR**

SENTYABR, 2026

ISSN 3093-8791

ELEKTRON NASHR:
<https://konferensiyalar.com>

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
XVIII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 18-son (26-sentyabr, 2026-yil).– 182 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 24-sentyabr

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda "Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar" mavzusidagi XVIII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan.

Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2026-yil

© Mualliflar jamoasi, 2026-yil

HAYVON VA O'SIMLIK NOMLARI ISHTIROKIDAGI PAREMIOLOGIK BIRLIKLARNING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Raximova Malika Sultonovna

Abu Rayhon Beruniy nomidagi

Urganch davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada "turizm" konseptining lingvomadaniy va lingvokognitiv jihatdan o'rganilishi masalasi ko'rib chiqiladi. Konseptning tilda va madaniyatda namoyon bo'lishi, uning tuzilishi (yadro, yaqin va uzoq periferiya), lug'aviy-semantik maydoni, metaforik modellari va milliy-madaniy o'ziga xosligi tahlil qilinadi. Tadqiqot konseptual tahlil, komponent tahlil va lingvokulturologik tahlil metodlariga asoslanadi. Olingan natijalar "turizm" konseptining ko'p qatlamli, dinamik va madaniyatlararo xarakterga ega ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: konsept, lingvokognitiv tadqiq, lingvomadaniyatshunoslik, konseptual maydon, "turizm" konsepti, kontseptosfera, metafora, milliy-madaniy konnotatsiya.

PRAGMATIC FEATURES OF PAREMIOLOGICAL UNITS CONTAINING ANIMAL AND PLANT NAMES

Raximova Malika Sultonovna

PhD Student,

Urgench State University named after Abu Rayhan Beruni

Annotation. This article analyzes the pragmatic features of paremiological units containing animal and plant names, including their ability to express communicative intentions in speech situations, influence the addressee, and convey evaluative, cautionary, ironic, and advisory meanings. It also examines the context-dependent activation of meaning in paremias with zoonymic and phytonymic components, their connection with national and cultural associations, and their role in shaping pragmatic relations between the speaker and the listener.

Keywords: paremiology, paremiological unit, zoonym, phytonym, pragmatics, communicative intention, speech situation, addressee, evaluation, context, linguocultural feature, pragmatic meaning.

DOI: <https://doi.org/10.47390/ydif-y2026v2i18/n21>

Kirish. Hayvon va o'simlik nomlari ishtirokidagi paremiologik birliklarning pragmatik xususiyatlari ularning nutq jarayonida qanday kommunikativ maqsadga xizmat qilishi, tinglovchiga qanday ta'sir ko'rsatishi va muayyan vaziyatda qanday ma'no yukini faollashtirishi bilan belgilanadi. Zoonim va fitonim komponentlari qatnashgan maqollar oddiy axborotni yetkazish vositasi bo'lib qolmay, so'zlovchining bahosi, munosabati, ogohlantirishi, maslahati, kinoyasi yoki bilvosita tanqidini ixcham hamda ta'sirchan shaklda ifodalash imkonini beradi. Bunday paremiologik birliklarda hayvon yoki o'simlik obrazi bevosita nomlangan predmetni anglatishdan tashqari, kommunikativ vaziyatga qarab insonning fe'l-atvori, xatti-harakati, ijtimoiy mavqei yoki muayyan hodisaga munosabatini ifodalovchi pragmatik vositaga aylanadi. Maqol mazmunining to'liq anglanishi ko'pincha uning lug'aviy tarkibiga emas, balki kim tomonidan, kimga, qanday sharoitda va qanday kommunikativ niyat bilan aytilganiga bog'liq bo'ladi. Shu jihatdan hayvon va o'simlik nomlari ishtirokidagi paremlar nutq ishtirokchilari o'rtasidagi ijtimoiy masofani tartibga solish, fikrni to'g'ridan to'g'ri bayon etmasdan yetkazish hamda keskin munosabatni madaniy jihatdan maqbul shaklga keltirish vazifasini ham bajaradi.

Masalan, hayvon obraziga asoslangan paremiologik ifoda orqali insondagi makkorlik, shoshqaloqlik, sadoqat, jur'atsizlik yoki kuchlilik kabi belgilar bilvosita tavsiflansa, o'simlik

nomlari qatnashgan birliklarda o'sish, ildiz otish, hosil berish, qurish yoki meva yetiltirish kabi tabiiy jarayonlar inson hayotining turli holatlarini pragmatik jihatdan izohlashga xizmat qiladi. Paremiologik birlikning ta'sir kuchi undagi obrazning xalq ongida avvaldan shakllangan assotsiativ mazmuni bilan chambarchas bog'liq bo'lib, so'zlovchi ushbu umumiy madaniy bilimdan foydalanish orqali uzun tushuntirishsiz ham maqsadini tinglovchiga yetkaza oladi. Zoonim va fitonimli maqollarning pragmatik imkoniyatlari nutq vaziyatiga qarab o'zgarishi sababli ayni bir parema bir holatda maslahat, boshqa sharoitda ogohlantirish, istehzo, tanbeh yoki ma'qullash mazmunini yuzaga chiqarishi mumkin. Bunday xususiyat hayvon va o'simlik komponentli paremiologik birliklarni faqat semantik mazmuni asosida emas, balki so'zlovchi niyati, adresatning bilim doirasi, muloqot muhiti va madaniy kontekst birligida tahlil etish zaruratini yuzaga keltiradi. Shu bois mazkur birliklarning pragmatik tabiatini o'rganish xalqning tabiat obrazlari vositasida ijtimoiy munosabatlarni qanday baholashi, kundalik muloqotda yashirin mazmunni qanday shakllantirishi va qisqa paremiologik shakl orqali kommunikativ ta'sirning turli ko'rinishlarini qanday yuzaga chiqarishini aniqlashga xizmat qiladi.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. J. Lakoff va M. Johnsonning konseptual metafora haqidagi qarashlari hayvon va o'simlik nomlari qatnashgan paremiologik birliklarning pragmatik tabiatini tushuntirishda muhim nazariy asos bo'lib, ular metaforani faqat badiiy bezak emas, balki inson tafakkurini tartibga soladigan kognitiv mexanizm sifatida talqin qiladilar [1]. Ularning yondashuviga ko'ra, inson mavhum ijtimoiy tajribani kundalik hayotda yaxshi tanish bo'lgan aniq predmetlar, mavjudotlar va tabiiy jarayonlar orqali anglaydi, shu sababli hayvon yoki o'simlik obrazi paremada ikkilamchi ma'noni faollashtiruvchi manba sohasi vazifasini bajaradi [1]. Bunday birlikda zoonimning biologik belgisi nutq vaziyatiga ko'ra jasorat, makkorlik, itoatkorlik, xavf, sustlik yoki boshqa insoniy xususiyatni ifodalashga yo'naltirilishi mumkin. Fitonim komponentida esa ildiz, urug', daraxt, meva yoki gul kabi obrazlarga bog'langan tabiiy tajriba taraqqiyot, davomiylik, hosildorlik, beqarorlik yoxud hayotiy oqibatlar haqidagi pragmatik bahoni yuzaga chiqaradi. Lakoff va Johnson nazariyasidan kelib chiqib, paremaning ta'sirchanligi uning yuzaki lug'aviy ma'nosidan ko'ra so'zlovchi bilan tinglovchi o'rtasida oldindan mavjud bo'lgan umumiy konseptual bog'lanishlarning faollashishiga ko'proq tayanadi [1]. So'zlovchi hayvon yoki o'simlik obrazini tanlash orqali o'z fikrini bevosita hukm shaklida bayon etmay, uni madaniy tajribaga tayangan obrazli xulosa sifatida adresatga yetkazadi.

Bunday bilvositalik tanbeh, maslahat, ogohlantirish, ma'qullash yoki istehzoning keskinligini kamaytirib, paremiologik birlikka kommunikativ moslashuvchanlik beradi. Metaforik modelning pragmatik qiymati ayni obrazning qaysi vaziyatda va qanday kommunikativ niyat bilan qo'llanishiga qarab o'zgarishi sababli bir xil zoonim yoki fitonim turli nutq sharoitida boshqa-boshqa baholovchi kuch kasb etadi. Shu ma'noda hayvon va o'simlik komponentli paremalar insonning tabiat haqidagi tajribasini ijtimoiy munosabatlarni izohlash vositasiga aylantirib, adresatni tayyor hukmni qabul qilishga emas, balki obraz orqali maqsad qilingan mazmunni tiklashga undaydi. Mazkur nazariy asos paremiologik birlikning pragmatik mazmunini metaforik ko'chish, kommunikativ niyat va umumiy madaniy bilimning o'zaro faol munosabati sifatida tahlil qilish imkonini beradi.

M. Terner tomonidan rivojlantirilgan konseptual integratsiya tamoyili zoonim va fitonim qatnashgan paremalarda turli bilim maydonlarining o'zaro qo'shilishi natijasida yangi pragmatik mazmun hosil bo'lishini tushuntirish uchun samarali nazariy imkoniyat yaratadi [2]. Ushbu qarashga ko'ra, inson ongida alohida tasavvur maydonlari bir-biri bilan bog'lanib,

dastlab ularning hech birida mustaqil mavjud bo'lmagan yangi mazmuniy tuzilmani yuzaga keltirishi mumkin [2]. Hayvon obrazi bilan inson xatti-harakati haqidagi tasavvurning bir parema tarkibida birlashishi biologik belgining ijtimoiy bahoga aylanishiga, o'simlik obrazi bilan hayotiy tajribaning birikishi esa tabiiy jarayonning inson faoliyatiga tatbiq etiladigan umumlashgan hukmga aylanishiga sharoit yaratadi. Shu tariqa maqoldagi bo'ri, tulki, ot, qush, daraxt, urug' yoki meva obrazining pragmatik mazmuni uning lug'aviy semantikasida tayyor holda mavjud bo'lmay, nutq ishtirokchisining bilimlari va vaziyatga oid xulosalari orqali shakllanadi. Ternar yondashuvi ayniqsa paremaning ma'nosi bevosita aytilgan fikrdan kengroq bo'lgan holatlarda tinglovchi yashirin maqsadni qanday tiklashini izohlashda ahamiyat kasb etadi [2].

R.V. Gibbs ko'chma nutqni anglash bo'yicha olib borgan tadqiqotlarida maqol, metafora va boshqa obrazli birliklarni tushunish insonning konseptual tajribasi, kommunikativ vaziyat va pragmatik bilimlari bilan uzviy bog'liqligini asoslaydi [3; 4]. Uning maqollarning inson tafakkuridagi umumlashgan mavzulariga bag'ishlangan tadqiqoti paremalar kundalik fikrlashdan ajralgan bezakli shakllar emas, balki jamiyatda qayta-qayta qo'llanadigan baholash va xulosa chiqarish modellarini ifodalashini ko'rsatadi [3]. Gibbsning pragmatik qarashlari asosida zoonim yoki fitonim komponentli maqolni anglash uchun tinglovchi so'zlarning lug'aviy ma'nosini aniqlash bilangina cheklanmasdan, so'zlovchi nima sababdan aynan shu paremani tanlaganini ham hisobga olishi lozim [4]. Ternarning mazmuniy integratsiya tamoyili bilan Gibbsning kontekstga tayangan ko'chma ma'no talqini birgalikda qo'llanganda paremaning obrazli qurilishi bilan uning kommunikativ vazifasi o'rtasidagi ichki aloqa yanada ravshan ko'rinadi. Bunday nazariy uyg'unlik hayvon va o'simlik obrazlari yordamida yuzaga keladigan maslahat, tanqid, kinoya, ogohlantirish, dalillash va ruhiy ta'sir kabi pragmatik vazifalarni bir butun kognitiv-kommunikativ jarayon sifatida tavsiflashga imkon beradi.

Z. Kevecheshning metafora va madaniyat munosabatlariga bag'ishlangan qarashlarida obrazli konseptuallashtirishning bir tomondan umumiy insoniy tajribaga, ikkinchi tomondan esa muayyan til jamoasiga xos ijtimoiy hamda madaniy sharoitlarga bog'liqligi alohida ahamiyatga ega [5]. Uning nazariyasiga ko'ra, bir-biriga yaqin konseptual metaforalar turli madaniyatlarda mavjud bo'lishi mumkin, biroq ularning tanlanishi, faollashishi va nutqiy vazifasi muayyan jamoaning tarixiy tajribasi hamda qadriyatlar tizimi ta'sirida farqlanadi [5]. Mazkur tamoyil hayvon komponentli paremalarda bir xil biologik mavjudotning turli xalqlar nutqida boshqa-boshqa insoniy xususiyatlar bilan bog'lanishini pragmatik jihatdan izohlash imkonini beradi. O'simlik nomlarida ham tabiiy obyektning tashqi belgisi o'zgarmagan holda, uning ramziy qiymati va kommunikativ qo'llanish sohasi muayyan madaniyatning dehqonchilik tajribasi, yashash muhiti, urf-odati va kollektiv xotirasiga ko'ra farqlanishi mumkin. Kevecheshning madaniy variativlik haqidagi qarashlari paremaning pragmatik kuchi faqat universal kognitiv o'xshatishga emas, balki adresat mazkur obrazga qanday madaniy bilimlarni bog'lashiga ham bevosita aloqadorligini ko'rsatadi [5].

A. Vejbitska tilning leksik tarkibini madaniyatning asosiy qadriyatlari va insonlarning voqelikni talqin qilish usullari bilan bog'lab, turli tillarda mavjud tushunchalarni aynan bir xil semantik mezon bilan baholash har doim ham to'g'ri emasligini ta'kidlaydi [6]. Uning tabiiy semantik metatilga asoslangan qarashlari madaniyatga xos ma'nolarni imkon qadar sodda va umumiy semantik birliklar yordamida ochish orqali tillararo qiyoslashda yashirin etnomadaniy farqlarni aniqlashga xizmat qiladi [6]. Bu yondashuv zoonim va fitonim ishtirokidagi paremalarda hayvon yoki o'simlik nomiga birlashtirilgan ijobiy, salbiy, kinoyaviy yoki hurmat ifodalovchi bahoning boshqa til vakili tomonidan aynan shu tarzda qabul qilinmasligi

mumkinligini hisobga olishni talab qiladi. Kevechesh va Vejbitska qarashlarini birgalikda qo'llash paremaning pragmatik ma'nosini umumiy metaforik model bilan cheklamasdan, uning ichida faoliyat ko'rsatayotgan madaniy qadriyat, emotsional baho va til jamoasiga xos kommunikativ me'yorlarni ham tahlil doirasiga kiritadi. Shu asosda hayvon va o'simlik komponentli paremiologik birliklarning madaniyatlararo pragmatik tavsifi obrazning nimani anglatishini aniqlashdan tashqari, nima uchun aynan shu obraz muayyan vaziyatda ishonchli, ta'sirchan yoki baholovchi vosita sifatida tanlanishini izohlashga yo'naltiriladi.

J. Landmannning paremiologik tadqiqotlari hayvon nomlari ishtirokidagi maqollarning tillar va madaniyatlar o'rtasidagi harakatini real leksikografik hamda kontekstual materiallar yordamida tekshirishi bilan pragmatik tahlil uchun alohida ahamiyat kasb etadi [7]. U Y. Ganz bilan hamkorlikdagi tadqiqotida ingliz tilida mavjud bo'lgan va boshqa tillarda muqobil shakllarga ega hayvon komponentli maqollarni qiyoslab, paremalarning madaniyatlararo tarqalishi ularning tarixiy manbasi, mazmuni va real qo'llanishi bilan birgalikda o'rganilishi lozimligini ko'rsatadi [7]. Mazkur tadqiqotda maqollarning lug'atlarda qayd etilgan shakli bilan ularning turli davrlardagi amaliy qo'llanishini birlashtirish paremiologik birlikning barqaror qolip bo'lishiga qaramay kommunikativ hayotda faol o'zgarib turishini ko'rishga imkon beradi [7]. Bunday yondashuv hayvon obrazining bir tildan boshqa tilga o'tishi bilan uning dastlabki pragmatik vazifasi mutlaqo o'zgarimasdan saqlanib qoladi degan qarashdan voz kechib, yangi madaniy muhitda yuzaga keladigan qo'shimcha baholash va assotsiatsiyalarni ham hisobga olishga undaydi.

Landmannning maqollarning tarixiy o'zlashuvi haqidagi ijtimoiy-kognitiv tadqiqotida esa so'zlovchining mahalliy muqobil mavjud bo'lsa ham o'zlashgan paremani tanlashiga emotsional va baholovchi omillar ta'sir qilishi mumkinligi alohida ko'rsatiladi [8]. Bu fikr paremaning pragmatik qiymati uning tayyor semantik mazmunidan tashqari, so'zlovchining muayyan variantni tanlashi, shu tanlov orqali munosabat bildirish usuli va adresatda uyg'otmoqchi bo'lgan assotsiatsiyasiga ham bog'liqligini anglatadi. Landmann ishlab chiqqan kontekstual va ijtimoiy-kognitiv kuzatish tamoyilini fitonim komponentli paremalarga tatbiq etish o'simlik obrazlarining tarixiy barqarorligi bilan zamonaviy nutqdagi baholovchi imkoniyatlarini alohida-alohida tekshirishga metodologik asos yaratadi.

Lakoff va Johnsondagi konseptual ko'chish, Ternerdagi mazmuniy integratsiya, Gibbsdagi kontekstual anglash, Kevecheshdagi madaniy variativlik, Vejbitskadagi madaniy semantika hamda Landmannidagi ijtimoiy-kognitiv qo'llanish mezonlari o'zaro bog'langanda zoonim va fitonimli paremalarning pragmatik tabiati ko'p qatlamli hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Bunday tahlilda so'zlovchining maqsadi, adresatning fon bilimlari, obrazning madaniy obro'si, muloqot sharoiti, ko'chma ma'no hosil bo'lishi va paremaning emotsional ta'siri bir-biridan ajratilgan belgilar emas, balki yagona kommunikativ mexanizmning tarkibiy qismlari hisoblanadi. Shu jihat paremiologik nutqda tabiat obrazlarining uzoq tarixiy tajribani ixcham shaklda saqlash bilan birga har bir yangi muloqot vaziyatida qayta talqin qilinadigan faol pragmatik resurs sifatida yashashini ko'rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning qiyosiy bosqichida hayvon va o'simlik komponentli paremiologik birliklar ularning tashqi leksik o'xshashligiga qarab emas, kommunikativ vazifasi, obraz yaratish mexanizmi va adresatga ko'rsatadigan pragmatik ta'siri asosida o'zaro muvofiqlashtirilishi lozim. Har bir parema uchun komponentning turi, gap tarkibidagi mavqei, bevosita va ko'chma mazmun o'rtasidagi aloqa, baholash yo'nalishi, so'zlovchi niyati, adresatga munosabat hamda qo'llanish konteksti aks ettiriladigan alohida tahlil kartasini shakllantirish materialni tizimli tavsiflash imkonini beradi. Zoonim

komponentlarini tahlil qilishda hayvonning real biologik xususiyati bilan xalq tafakkurida unga biriktirilgan jasurlik, qo'rqqoqlik, ayyorlik, sadoqat, mehnatsevarlik yoki tajovuzkorlik singari ikkilamchi belgilarning aynan qaysi kommunikativ maqsadda faollashayotganiga e'tibor qaratiladi.

Fitonim komponentlarida esa daraxtning o'sishi, ildizning mustahkamligi, urug'ning rivojlanishi, mevaning yetilishi, gulning ochilishi yoki o'simlikning qurishi singari tabiiy belgilar qanday ijtimoiy, axloqiy va emotsional mazmunga ko'chirilayotganligi pragmatik mezon asosida aniqlanadi. Metaforik va metonimik ko'chishlarni qayd etish paremaning yuzaki mazmunidan kommunikativ maqsadga eltuvchi semantik yo'lni ko'rsatib, nima sababdan aynan muayyan hayvon yoki o'simlik obrazi tanlanganini tushuntirishga yordam beradi.

Paremaning pragmatik kuchini aniqlashda uning mazmuni bilan cheklanmasdan, nutqdagi keskinlik darajasini yumshatishi, fikrga ishonchlilik berishi, so'zlovchini shaxsiy hukm uchun bevosita javobgarlikdan nisbatan uzoqlashtirishi yoki umumxalq tajribasiga murojaat orqali fikrni ta'sirchanlashtirishi kabi xususiyatlar ham kuzatiladi. Bir xil yoki yaqin hayvon va o'simlik obrazlari turli til jamoalarida o'xshash kommunikativ niyatni ifodalashi mumkin bo'lsa-da, ularning baholovchi yo'nalishi va emotsional ta'siri madaniy tajriba tufayli farqlanishi mumkinligi qiyosiy tahlilda oldindan belgilangan xulosa emas, tekshiriladigan ilmiy mezon sifatida qaraladi. Tahlil natijalarini tizimlashtirish uchun paremiologik birliklarni komponent turi, semantik ko'chish, kommunikativ niyat, baholash xususiyati, adresat bilan munosabat, kontekstga bog'liqlik va madaniy motivlanganlik bo'yicha guruhlash filologik tavsifning ichki izchilligini ta'minlaydi.

Bunday tartib bir paremaning bir vaqtning o'zida bir necha pragmatik funksiyani bajarishi mumkinligini saqlab qoladi va uni faqat bitta qat'iy semantik guruhga majburan kiritishdan kelib chiqadigan talqin cheklanishining oldini oladi. Mazkur metod asosida hosil qilingan tahliliy xarita tabiatga oid nomlarning xalq nutqida qanday qilib oddiy nominativ birlikdan vaziyatni baholovchi, suhbatdoshga ta'sir qiluvchi va madaniy tajribani muloqot ichida qayta faollashtiruvchi paremiologik mexanizmga aylanish jarayonini bosqichma-bosqich ko'rsatadi.

1-jadval

Hayvon va o'simlik nomlari ishtirokidagi paremiologik birliklarni pragmatik tahlil qilishning filologik jadvali

Tahlil mezon	Tadqiqot obyekti	Aniqlanadigan xususiyat	Pragmatik talqin yo'nalishi	Tadqiqotdagi vazifasi
Komponentning tabiati	Zoonim yoki fitonim	Hayvon yoxud o'simlik nomining parema tarkibidagi mazmuniy faolligi	Obrazning kommunikativ markazga aylanish darajasi	Paremaning tabiat obraziga asoslangan turini belgilash
Struktur mavqe	Komponentning gap tarkibidagi o'рни	Ega, kesim tarkibi, to'ldiruvchi, aniqlovchi yoki qiyos elementi	Grammatik pozitsiyaning ta'sir kuchiga aloqasi	Struktur va pragmatik vazifa munosabatini aniqlash

		sifatidagi ishtiroki		
Bevosita mazmun	Tabiiy obyekt haqidagi dastlabki ma'no	Hayvon yoki o'simlikning real belgisi	Nutqiy talqin uchun boshlang'ich semantik asos	Ko'chma ma'noning kelib chiqish manbasini ko'rsatish
Semantik ko'chish	Obrazli ma'no shakllanishi	Metaforik, metonimik, ramziy yoki umumlashtiruvchi aloqa	Tabiiy belgining inson va jamiyatga ko'chirilishi	Yashirin pragmatik mazmunning shakllanish yo'lini ochish
Kommunikativ niyat	So'zlovchining maqsadi	Maslahat, ogohlantirish, tanbeh, ma'qullash, kinoya, dalillash yoki tasalli	Paremaning nima sababdan nutqqa kiritilganligi	Illokutiv vazifani aniqlash
Adresat omili	Tinglovchi yoki o'quvchi	Ijtimoiy yaqinlik, umumiy bilim va vaziyatdan xabardorlik	Obrazning adresat tomonidan qanday talqin qilinishi	Pragmatik ma'noning qabul qilinish shartlarini tushuntirish
Baholovchi xususiyat	Paremaning aksiologik yo'nalishi	Ijobiy, salbiy, neytral, kinoyaviy yoki ikki tomonlama baho	So'zlovchining hodisa yoki shaxsga munosabati	Emotsional-pragmatik qiymatni aniqlash
Kontekstual faollashuv	Paremaning real qo'llanish muhiti	Mazmunning vaziyatga qarab o'zgarishi	Bir birlikning turli kommunikativ vazifalarda namoyon bo'lishi	Paremaning pragmatik moslashuvchanligini ko'rsatish
Madaniy motivlanganlik	Obraz bilan bog'langan kollektiv bilim	Xalq tajribasi, qadriyat va an'anaviy assotsiatsiyalar	Adresatga yashirin madaniy ishora orqali ta'sir qilish	Lingvomadaniy va pragmatik mazmunni bog'lash
Qiyosiy muvofiqlik	Turli tillardagi yaqin paremlar	Struktur, semantik va funksional o'xshashlik hamda tafovut	Bir obrazning turli madaniyatlarda qanday ishlashi	Umumiy va milliy pragmatik belgilarni farqlash

Jadvaldagi mezonlardan foydalanishda har bir parema avvalo mustaqil tahlil qilinadi, undan keyingina qiyosiy guruhga kiritiladi. Bu usul tashqi leksik o'xshashlikni avtomatik ravishda pragmatik ekvivalentlik deb qabul qilishning oldini oladi va paremaning real kommunikativ vazifasini birlamchi mezon sifatida saqlab qoladi.

Xulosa. Hayvon va o'simlik nomlari ishtirokidagi paremiologik birliklarning pragmatik xususiyatlarini o'rganish ularning mazmuni faqat obrazli ifoda yoki ko'chma ma'no bilan chegaralanmasdan, muloqot jarayonida so'zlovchining maqsadi, bahosi va adresatga ko'rsatadigan ta'siri orqali to'liq namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Zoonim va fitonim komponentlari xalqning uzoq yillar davomida shakllangan kuzatuvlari, ijtimoiy tajribasi va qadriyatlarini ixcham nutqiy shaklda ifodalab, muayyan vaziyatga munosabatni ta'sirchan tarzda yetkazishga xizmat qiladi. Hayvon obrazlari orqali inson xarakteri, xulq-atvori va ijtimoiy munosabatlari baholansa, o'simlik obrazlari vositasida rivojlanish, barqarorlik, mehnat, samara, davomiylik va hayotiy o'zgarishlar bilan bog'liq mazmunlar ifodalanadi. Bunday birliklarning kommunikativ qiymatini belgilashda ularning lug'aviy mazmuni bilan bir qatorda, qanday vaziyatda qo'llangani, kimga qaratilgani va qanday maqsadni ko'zlagani ham hisobga olinishi lozim. Bir xil parema turli nutqiy sharoitlarda maslahat, ogohlantirish, tanbeh, ma'qullash, kinoya yoki bilvosita norozilik kabi boshqa-boshqa pragmatik vazifalarni bajarishi mumkin.

Shu sababli, zoonim va fitonimli paremalarni faqat semantik guruhlariga ajratish bilan cheklanmay, ularning kommunikativ niyati, baholovchi yo'nalishi, emotsional ta'siri va kontekstual moslashuvini ham birgalikda tahlil qilish maqsadga muvofiqdir. Turli tillardagi o'xshash hayvon yoki o'simlik obrazlarini to'liq muqobil deb baholashdan oldin, ularning har bir xalq tafakkuridagi assotsiativ va madaniy mazmunini alohida aniqlash zarur. Tadqiqotlarda maqollar lug'ati yoki to'plamlaridagi tayyor shakllar bilan bir qatorda, badiiy matnlar, publitsistik nutq, kundalik muloqot va zamonaviy kommunikativ muhitdagi qo'llanish holatlarini ham o'rganish paremalarning real pragmatik imkoniyatlarini aniqroq ochib beradi. Har bir paremani obraz manbasi, ko'chma mazmuni, kommunikativ maqsadi, baholash xususiyati, adresat omili va vaziyatga bog'liq talqini asosida tahlil qilish umumiy ilmiy tasnifning izchilligini kuchaytiradi. Bunday yondashuv hayvon va o'simlik komponentli paremiologik birliklarni xalq tajribasini saqlovchi tayyor til shakli sifatidagina emas, balki har bir yangi muloqot vaziyatida o'z mazmuni va ta'sir kuchini qayta namoyon qiladigan faol kommunikativ vosita sifatida baholash imkonini beradi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. — Chicago: University of Chicago Press, 2003. — 276 p.
2. Fauconnier G., Turner M. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. — New York: Basic Books, 2002. — 440 p.
3. Gibbs R. W. *Proverbial Themes We Live By* // *Poetics*. — 2001. — Vol. 29. — No. 3. — P. 167–188. — DOI: 10.1016/S0304-422X(01)00041-9.
4. Gibbs R. W., Colston H. L. *Pragmatics Always Matters: An Expanded Vision of Experimental Pragmatics* // *Frontiers in Psychology*. — 2020. — Vol. 11. — Article 1619. — DOI: 10.3389/fpsyg.2020.01619.
5. Kövecses Z. *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2005. — 314 p.
6. Wierzbicka A. *Understanding Cultures through Their Key Words: English, Russian, Polish, German, and Japanese*. — New York: Oxford University Press, 2001. — 328 p.
7. Landmann J., Ganz Y. *Animal Proverbs: A Cross-Cultural Perspective* // *English Today*. — 2024. — Vol. 40. — No. 3. — P. 231–236. — DOI: 10.1017/S0266078423000226.

8. Landmann J. Proverbs of Latin and French Origin in the History of English: A Socio-Cognitive Analysis // Proverbs within Cognitive Linguistics: State of the Art / Ed. S. Belkhir. — Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2024. — P. 112–131.

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

XVIII RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI

2026-yil, sentyabr

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
XVIII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 18-son (26-sentyabr, 2026-yil). – 182 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 24-sentyabr.

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Science problems team, 2026-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2026-yil.